

Dalkavuklar Ve Soytarılar

– Halit Durucan · 12 Mayıs 2024

DALKAVUKLAR VE SOYTARILAR

Kralların soytarıları, padişahların dalkavukları olur:

Önce soytarılık nedir, ne iş yapar, sorusuna cevap arayalım: Krallık dönemlerinde her kral sarayında mutlaka soytarı bulundururdu. Soytarılar, söylediği nükteli sözlerle, esprileriyle krala ve avnesine neşeli vakitler geçirtirdi. Soytarılar, öyle zaman olurdu ki, kralın aldığı kararları, söylediği sözleri uluorta kralın yüzüne hiç çekinmeden söyledi. Deyim yerindeyse “taşı gedğine” koyardı. Kral, soytarısının bu iğneleyici sözlerine kızmaz, bilakis bahşış vererek ödüllendirirdi. Bu nedenle soytarılar, daha fazla bahşış alabilmek için yeteneğini bir hayli zorlar, gün görmemiş sözler icat eder, kralın yüzüne karşı söyleyebilirdi. Yani soytarı-lar sarayın neşesi, mutluluk kaynağıydı diyebiliriz.

Ya dalkavukluk nedir, ne iş yapardı? Kısaca değinelim:

Dalkavuklar, efendilerinin yani padişah hazretlerinin söylediği her sözü peşinen onaylayan; “haklısınız efendim. Doğrudur efendim. Siz daha iyisini bilirsiniz efendim. Ne de güzel buyurdunuz efendim.” diyerek, efendisinin nefisini okşayıp şişirirdi. Tabi bu pohpohlanmak efendinin pek hoşuna gider ve dalkavuğunu ödüllendirirdi.

İnsanın aklına takılıyor ister istemez. Bu dalkavukluk nasıl ortaya çıkmış acaba? Bunu da şöyle bir

araştırdım, bakın şöyle bir sonuç çıktı ortaya: Dal, sallanan anlamına geliyor. Kavuk ise ağaç kabuğu. Bu ağaç kabuğunu sallayana dalkavuk denilirmiş! Osmanlı döneminde, bu zatlara dalkavuk denilmesinin ardında giyinme biçimi yatıyor. Nasıl mı? Osmanlı'da kavuk, her zaman çevresine bir şey sarılarak giyilen baş kapatmadır. Dalkavukların ise etrafına serpuş serilmeden kavuğu çıplak takmaları emrolunmuş. Yani, kıyafetlerinde büyük bir arma bulunmuş.

Dalkavukluğun Kelime Kökeni ve Tarihçesi:

Kelime kökü olarak sallamak, çırpma anlamına gelen dal, dala veya dalla fiilinden türetilmiştir. Kavuk sallayana dalkavuk, eli kılıçlı, kılıç sallayana dalkılıç ve elinde silah tutan savaşa hazır askere (.....) denilirdi. Günümüzde argo kelimeler arasında olduğu için 'dal' ile başlayan bu kelimeyi burada telaffuz etmiyorum.

Osmanlı döneminde dalkavukluk seçkin meslekler arasına girince başlarına bir yönetici seçerek dalkavukluk mesleğini tüzüğe bağlamışlar. Bu süreçte dalkavukluk mesleği ağır işçilik grubuna alınmış. 1 Sultan Mahmut döneminde dalkavuklar içinde buldukları zorlu şartları padişaha sunmuşlar; "Devletli, inayetli, merhametli efendimiz! Kimsesiz dalkavuk kullarınızın arzuhalidir. Her sene Ramazan-ı Şerif geldiğinde İstanbul'da davetli, da vetsiz iftar yemeğine gideriz. Ulemanın, ricalin ve devlet büyüklerinin sofralarında çeşitli nefis yemekler, türlü türlü reçeller, aşureler, tavukgögüsleri, helvalar, kaymaklı baklavalara yer içeriz. Lakin içimizde bazı edepsizler bulunup, edebe uymayan tavırlarıyla velinimetimiz efendimizi gücendirmekte, zarar hepimize dokunmaktadır. Dalkavukluk bir nizama bağlanmasa, cümlemizin açıklıktan öleceği aşikârdır..."

Burada ilginç bir durum var bana göre: Soytarılar, hiç çekinmeden krallarının yüzüne hataları söyleyebilirken, esprileriyle insanları kırıp-geçirirken, neden dalkavuklar padişahları sürekli pohpohlamak zorunda kalıyor? Öyle değil mi? Bunun sebebi olsa olsa, padişah hazretlerinin yergiden çok övülmeyi istiyor olmalarıdır. Sürekli şişmek, hiç fena bir durum olmasa gerek!

Oysa bu topraklarda doğan binlerce yıllık komedi geleneğinde, hele hele Antik Yunan Komedyalarında 'uyarı' seyirciyi güldürerek yapılır. Taşlama olgusunun deyim yerindeyse taş gibi oturduğu Aristophanes'te yönetimdeki yolsuzluklar, yargıdaki adaletsizlikler, insanoğlunun içinde gizlemek için çaba gösterdiği 'hayvanlık', savaş ve öldürme tutkusu, sanat ve felsefe dünyasında anlaşılamayan 'ağır kalabalığı' yerilir, bunun karşısında insancıl değerler, anlayış, hoşgörü, barışa olan bağlılık yüceltilmeye çalışılır.

Oysa bu topraklarda doğan, binlerce yıllık komedi geleneğinde, hele hele Antik Yunan Komedyalarında 'uyarı' seyirciyi güldürerek yapılır. Taşlama olgusunun deyim yerindeyse taş gibi oturduğu Aristophanes'te yönetimdeki yolsuzluklar, yargıdaki adaletsizlikler, insanoğlunun içinde gizlemek için çaba gösterdiği 'hayvanlık', savaş ve öldürme tutkusu, sanat ve felsefe dünyasında anlaşılamayan 'ağır kalabalığı' yerilir, bunun karşısında insancıl değerler, anlayış, hoşgörü, barışa olan bağlılık yüceltilmeye

çalışılır.

Anadolu topraklarında yani bizim gibi ülkelerde zaman zaman baskıcı dönem, insanları kamçılar. Bu durum, hem komedi sa-natını hem de mizahı geliştirir. Anadolu'nun bağrından fıskıran çok sayıda mizah, komedi, satir, yergi ve eleştiri yapabilen sa-natçılar gelip, geçmiştir. Bu seçkin kişilerden bazıları şunlardır. Namık Kemal, Can Yücel, Aziz Nesin, hatta Geleneksel Türk Tiyatrosu'nda ortaoyununda Hacivat ile Karagöz'dür. Hacivat ile Karagöz, Meddahta siyasal veya başka alanlarda bir iktidarın yergisi, kültürel bir değer ve gerçek olarak kabul edilmiştir.

Padişahları allayıp-pullamak öyle 'beleş' olmazdı öyle değil mi? Bakınız, Reşat Ekrem Koçu'nun "Hayat Tarihi Mecmuasında ücretlendirme nasıl sınıflandırılmış: "Dalkavuğun burnuna fiske vurmak 20 para, suratına tokat atma 30 para, merdivenden yuvarlanma 180 para vs.

Zaman ilerledikçe, insanların sosyo-kültürel psikolojik gelişimi

de değişime uğruyor. Dün meslek olarak görülen soytarılık ve dalkavukluk gibi meslekler de doğal süreç içerisinde değişime uğruyor. O dönemin teşkilatlı bir mesleği haline gelen dalka-vukluk, şimdilerde adı ile yaşıyor. Yazının bütünlüğü içerisinde konuyu değerlendirecek olursak eğer; siyasi olduğu hemen göze çarpar. O dönemlerin mesleği siyasete yaslanmış ise bu dönemlerde de adı dalkavuk-soytarı olmamakla birlikte yaptıkları ile soytarıları ve dalkavukları çatlatacak bir hale dönüştü. Yakın tarihimizde de saraylarda ve köşklere devleti yöneten şahıslar, soytarılığa ve dalkavukluğa meyilli ve idarecilerin de, ideolojilerine uyum sağlayabilecek şahısları etrafında toplamaktadır. Adı, kimi zaman yazar, kimi zaman akademisyen, kimi zaman din a-damı ya da iş adamlığından meclise girmiş televizyon ve gazete sahibi zat-ı muhteremler saraylarda ve köşklere tüm güçleriyle hükümet politikalarına destek vererek halkı efsunlama işlevi görüyorlar. Bunca desteği yeterli görmeyen muktedirler, yüzlerce kişiyi 'trollik' mesleğine alarak ücret karşılığında hükümet politikalarını övmekle görevlendiriyor. Sadece destek olsa iyi! Bu insanların muhaliflere insan olanın ağızına yakışmayacak küfürlerle, hakaretlerle, tehditlerle ve montaj sanatını da gayet iyi icra ederek saldırıyorlar. İş adamlarına kıyak ihalelerin yanında, ba-zı seçkin beylere/bürokratlara üç-beş kurumdan görev icad ediliyor ve aldıkları maaşlar yetmezmiş gibi ayrıca 'huzur' hakkı adı altında maaş bağlanıyor. Adamlar aç! Yazık! Gecesini gündüzüne katarak devletimizin alî menfaatleri uğruna çok büyük fedakârlık yapıyorlar! Bunca maaş onlara yeter mi hiç! Az bile!

Bu insanların televizyonlarda yaptığı açıklamalara baktığımız-da; yalanı da, talanı da, haksızlığı da, adalettteki adaletsizliği de, iç ve dış politikadaki asrın çöküşünü de, Ege'deki adalarımızın da Yunanistan tarafından işgaline alkış tutuyor, farklı söylemlerle tüm gerçekleri perdelemeye çalışıyorlar. Bu üstün hizmetlerin karşılığında elbette 'bahşiş' alacak değiller. 'Huzur hakkı' ilaveli çoklu görevlerden maaş alıyorlar! Çıkarları uğruna ülkenin yıkımına 'şakşakçılık' yaptıkları için günümüzde bu kişiliksiz ve kimliksiz kişilere ne dalkavuk diyebiliriz, ne de soytarı. Bu iki ke-lime birbirinden farklı işlevi olan kavramlardır.

Konumu dalkavuklar için söylenmiş özlü bir söz ve fıkra ile ta-mamlıyorum: Kemal Tahir diyor ki;
“Dalkavuk, efendisini boyun bükerek aldatır.”

Padişah ve patlıcam:

Padişahın canı patlıcan yemek istemiş, hemen pişirmişler, afiyetle yemiş ve demiş ki:

- Şu patlıcan ne güzel sebzedir.

Dalkavuk onaylamış:

- Ağzınızın tadını biliyorsunuz efendim. Patlıcan öyle lezizdir ki; 40 çeşit yemeği olur, tatlısı olur, turşusu olur... İnsan yemeğe doyamaz, parmaklarını yer.

Padişah ertesi gün tersinden kalkmış. Bir gün önce çok beğendi diye, yine patlıcan yemeği pişirip, sofrasına getirmişler. Padişah kükremiş bu sefer:

- Bu ne yahu? Her gün patlıcan, her gün patlıcan, bari bi şeye benzese!

Dalkavuk atılmış hemen:

- Haklısınız efendimiz, ne yemeği yemek, ne tadı tat, zaten kara kuru bi şey!

Padişah çok kızmış ve dalkavuğa bağırması:

- Daha dün, patlıcanı yere göğe sığdıramayan sen değil miydin? Benimle alay mı ediyorsun?

Zavallı dalkavuk boynunu bükmüş ve demiş ki:

- Aman padişahım, yanlış anlamayın! Ben sizin patlıcanınız değilim, ama dalkavuğunuzum!